

Слободан Самарџић

Повратак у предуставно стање

Није само Макронова Француска у покрету. То је и Србија већ пет година. Када се све толико покренуло и променило, на шта нас сви медији свакодневно подсећају, ред је да се промени и Устав. Само што је ступио на чело државе, већ после прве инаугурације, председник Вучић најавио је јавну дискусију о „Уставу и Косову“. Укратко, и њима се спрема велика промена.

Како ствари стоје, стрела је одапета и лети према циљу. Јавна дискусија би требало да дода повољан ветар за што брже кретање стреле. Да је тако, говоре нам неке крупне чињенице, оне које сведоче да ће се та дискусија водити у вези већ пресуђених ствари.

Прво, са највишег места најављена је промена уставних одредаба о правосуђу. Ова тема је и у политичким и у стручним круговима већ прихваћена не само као нужна већ као и добродошла. Али, уопште се не ради о томе да ли је легитимно јавно преиспитивање, рецимо, начина на који се бирају судије и судска тела. Свакако да то јесте легитимно ако се убедљивим аргументима покаже да уставни оквир у овој ствари није дао добре резултате. Таква расправа би морала да претходи *одлуци* да се, потом, отвори и расправа о одговарајућој промени Устава. То се, међутим, није десило. Политичка одлука о промени Устава у овом делу пала је *пре* било какве јавне расправе. Она се обрела у Акционом плану за поглавља 23 и 24 преговора о приступању Србије Европској унији (2016) са којим је био упознат само узан круг људи. Ту напосто пише да ће Србија до краја 2017. променити уставне одредбе о правосуђу и тачка. Нека се свако запита, колике су шансе да нека критичка јавна дискусија дође до закључка да ове одредбе уопште не треба мењати. У најмању руку, о овом претходном питању, не како мењати, него зашто мењати, имали би ваљда нешто да кажу и они који су формулисали постојеће уставне одредбе.

Друго, председник је у својој иницијативи поменуо не само Устав, него и „Косово“, што није просто набрајање тема, већ директна уставна веза. Шта би једна јавна дискусија, после свега, овде могла да помогне? Пре ће бити да је овде, као и у претходном случају, реч о расправи која се унапред суочава са одређеним задатком. У овом случају да нацију посредством пробуђене јавности убеди у „реалност“ да је Косово *de facto* у туђим рукама. Али, поред овога, јавна дискусија би морала да иде и даље, показујући да Косово треба признати и *de iure*. И овде имамо већ донету одлуку. Влада Србије је пре три и по године прихватила Преговарачки оквир Европске уније, у чијој тачци 23 стоји да у једној фази преговора о приступању „Србија и Косово“ треба да потпишу правно обавезујући споразум о свеобухватној нормализацији односа. Прихватајући овај документ, Влада се обавезала да, између осталог, изврши и овај задатак. С тим у вези, поново постављам питање, да ли је за очекивати да би нека јавна расправа могла да окрене овај точак реалполитике унузад?

Треће, ми смо данас сведоци деловања „живог устава“ који ефективно замењује постојећи у његовим одредбама о уређењу власти. Са становишта Устава Србије нелогично је да премијер прекида свој неспорни мандат после само шест месеци да би прешао на уставно слабију функцију председника Републике. Али, политичка логика овог самотрансфера убрзо потом долази до изражаја. Председник отворено крши устав арбитрарно одређујући мандатара за председника Владе и при том му одсеца уставну функцију вођења политичких послова. Реално је очекивати да ће те послове неуставно приписати себи (а не министру спољних послова, како је најављено). Укратко, уводи се нова неуставна процедура, која би могла постати правило за ново уставно решење. Сада се не може рећи да ли ће се Устав Србије и формално прилагодити тој голој политичкој реалности, али може се претпоставити да ће ова октроисана јавна дискусија имати и ову тачку на дневном реду.

Можда ће се на тзв. јавној дискусији наћи још понеко уставно питање, тј. политичко питање коме је конкретно уставно решење сметња. Али, из датих примера може се видети каква је улога најављене јавне дискусије.

Садашњи устав Србије је један нормалан, несавршен устав. За његово доношење било је потребно шест година, током којих је вођена слободна јавна дискусија из ње проистекло бар шест озбиљних уставних пројеката. Објављено је више зборника стручних радова, више тематских бројева часописа и сијасет новинских написа. Пре формалног усвајања, његов нацрт је задобио готово општи политички консензус. Био је усвојен већином бирачког тела и огромном већином скупштинских посланика. Његова местимична техничка несавршеност и одсуство јавне дискусије о нацрту последица је стицаја политичких околности које су предодредиле његов (уставни) моменат. Упркос свим узорним припремама, које су трајале годинама, да није био донет тада, не би никада био донет. Укратко, то је било време када инострани, западни, чинилац још није продро у највиталније сфере домаће политике. То је суштински домаћи устав израђен и усвојен по најбољој европској уставној традицији.

Да је било више независне политичке памети и минималне политичке сагласности у вези очекиваних догађаја, Устав би се могао усавршавати у нормалном јавном простору и редовном амандманском процедуром. Ово што се данас са њим догађа само говори да се Србија још једном враћа предуставном стању.